

Wigdis Fættén

La oss gjøre det sammen

Foreldresamarbeid i praksis - et utviklingsprosjekt i barnehagen

Innledning

Denne artikkelen handler om en barnehage som tok utfordringen og laget et prosjekt hvor mor/far og barn sammen får tilbud om et utviklingsmiljø for godt samspill, så tidlig som mulig i barnets liv. Barnets viktigste samspillsrelasjoner er med mor og far, og de aller viktigste er den første, grunnleggende kommunikasjonen ved starten av barnets liv. Når barn opplever omsorgssvikt, vet vi at det er noe som svikter i samværet: samspillet mellom foreldre og barn. Når barn varsler, gjennom atferden sin, at de opplever omsorgssvikt, kommer hjelpeinstansene inn med tiltak. De kan tilby barnehage, fritidshjem, støttekontakt, weekend-hjem osv. Dette er imidlertid tiltak hvor barnet er borte fra foreldrene. Det paradokset barnehagen slet med, var følgende: Hvordan kan noen ha sjanse til å endre og utvikle samspillet seg imellom når de omtrent ikke er sammen? Dette ble det barnehagens utfordring å finne en løsning på.

Bakgrunnen for prosjektet

I bydelens barnehager har vi i mange år hatt et stort antall barn med sosio-emosjonelle problemer. Disse barna har mange ressurser i seg selv, men har ikke fått muligheter nok til å utvikle gode sosiale og emosjonelle relasjoner til andre. I barnehagen vet vi mye om hva som behøves for at barn skal trives, vokse og utvikles. Men selv om barna tilbringer åtte-ti timer sammen med oss hver dag, ser vi hvor uendelig mye viktigere mor og far er for barna. Den kvalitet som

samværet mellom foreldrene og barnet har, er avgjørende for barnets vekst og trivsel.

For mange foreldre går samarbeidet med barnehagen bra; man har noenlunde de samme filosofier, de samme argumenter og begrunnelser for barneoppdragelsen, og snakker noenlunde samme språk. Men det vil alltid være en gruppe barn med foreldre som vi ikke uten videre samarbeider like godt med, fordi de tenker og handler annerledes overfor barna.

Vi synes vi gjør en innsats med gode råd og veiledning, i garderoben og i foreldresamtaler. Når resultatene likevel uteblir, har vi to muligheter: Enten å plassere problemet hos foreldrene, ved å karakterisere dem som ikke mottakelige for råd, ikke modne for veiledning. Eller vi kan begynne å stille spørsmål, og selv ta ansvar gjennom de svarene vi gir.

Spørsmål: Hva er galt når samarbeidet med hjemmet fungerer dårlig?

Svar: Det er jeg, med min profesjon, som ikke har greid å legge til rette for en samarbeidsform denne familien har bruk for!

Spørsmål: Hvorfor følger de ikke opp slik vi ber dem om, hvorfor er omsorgen fremdeles mangelfull og fattig?

Svar: De vet kan hende ikke hvordan de skal gjøre det, de mangler egne gode minner, erfaringer og redskaper til bruk i foreldrerollen.

Vi vet at barn vokser opp i et økologisk system av familie, nærmiljø og samfunn. Vi vet at barnets ulike arenaer er knyttet tett sammen i en helhet, og at vi gjør klokt i å ta utgangspunkt i helheten når vi lager tilbud til barn. I tillegg vet vi at som mennesker trenger vi å få for å kunne gi, vi trenger anerkjennelse minst like mye som kritikk.

Med utgangspunkt i denne tenkningen og med basis i mangeårig erfaring tok Kolstad barnehage i Trondheim initiativ til et prosjekt hvor *målet var å tilby familier med særskilte behov et helhetlig tilbud om å øke omsorgs- og oppdragerkompetansen hos foreldrene gjennom samspill og samhandling med eget barn, i en gruppesituasjon og individuelt.*

Prosjektrammene

Prosjektet ble kalt «Familiegruppe i barnehagen», og med støtte fra ledelsen i bydelen og økonomisk støtte bl.a. fra Barne- og familiedepartementet utviklet prosjektarbeidet seg gjennom to perioder, i 1991-93 og 1993-95¹. En småbarnsavdeling ved Kolstad barnehage ble omstilt til ny drift, først for en prosjektperiode, men med tanke om innarbeiding i vanlig kommunal drift senere.

Det har vært to ansatte i avdelingen i de første prosjektårene og da man gikk over til fast drift. I en mellomperiode har avdelingen hatt tre stillinger. Avdelingen har vært i fast drift fra 1.1.96. De ansatte har vært førskolelærere og barnevernspedagog.

De ansatte har, i samråd med enhetsleder,² hatt ansvaret for driftsutviklingen. En styringsgruppe har hatt ansvar for de administrative og økonomiske sidene. Alle familiene er henvist til dette spesielle barnehagetilbudet av helsesøster, sosialtjenesten, hjelpetjenesten eller andre instanser. Plassene er gratis for familiene. Familiene deltar i en gruppe med 6 familier i barnehagen, og de har plass i gruppen i 3 måneder av gangen.

Det beste er om begge foreldrene kan delta i barnehagetilbudet, men færre fedre enn mødre har vært med. Dette kan ha sammenheng med at mange av deltakerne er enslige mødre. Det har imidlertid vært familier der mor og far har deltatt på skift, og familier der begge har vært til stede samtidig. Vi har fått faglig støtte på at det er forsvarlig å jobbe med de som er tilgjengelige i en familie. Gruppene møtes to og tre dager i uka, og de fleste familiene er deltakere i mer enn én 3-månedersperiode.

Tilbudet er på dagtid, og henvender seg i hovedsak til familier med barn i alderen 0-1 år.

Teori

For å bevege seg inn i det meget følsomme og sårbare feltet som relasjonen barn/foreldre er, behøves grundig tufting i god og anvendelig teori. I familiegruppeprosjektet har vi hentet inn teori ut fra de behov og utfordringer vi

¹ Det er utarbeidet to rapporter fra prosjektet: Fættén m.fl. 1992. *Familiegruppe i barnehagen - prosjektrapport 1. driftsår*, og Fættén m.fl. 1993. *Evalueringsrapport for prosjektet «Familiegrupper i barnehagen.»*

² Lederne i de ulike enhetene i bydelen kalles enhetsledere, her betegner det styreren i barnehagen.

har stått overfor, blant annet hos andre som har arbeidet med lignende utfordringer³. Vi har prøvd teorien ut i praksis, og fått erfaringer som har gitt idé til nye utfordringer som igjen har gjort det nødvendig å innhente mer teori. Slik har teori og praksis fulgt hverandre i en utviklingsspiral gjennom prosjektårene. I tillegg har utstrakt tverrfaglig samarbeid vært med på å utvide profesjonsrammene og kompetansen hos de ansatte.

Det samspillskompetente barnet

Vi fant ny og spennende tenkning om forholdet mellom barn og foreldre hos Margareta Berg Brodén (1991). Hun har som hypotese for sin doktoravhandling: «Tenk om det er sådan, at det i det meget tidlige foreldreskab er barnet, der lærer foreldrene at «mødre». Tenk om det er det kompetente barn, der viser vejen og udløser svarene hos dem, der står det nær.» Doktoravhandlingen viser at barnet er samspillskompetent i utgangspunktet, og at barn og foreldre lærer av hverandre gjennom et vekselspill i samhandlingen. Det samme viser flere studier og arbeider, f.eks. Bjørg Røed Hansens doktoravhandling om interaksjonene i mor-barn-dyaden (Røed-Hansen 1991). Det samspillskompetente spedbarnet beskrives også av Daniel Stern (1991), av Colwyn Trevarthen (se Rye 1993), og nyere spedbarnsforskning sammenfattes i «Spedbarnsalderen» (Smith & Ulvund 1991).

Disse forskningsarbeidene er i tråd med tenkningen om forholdet mellom barn og foreldre som ligger til grunn for prinsipper om utviklingsfremmende kommunikasjon i intervensjonsmetodene «Marte meo-metoden» og MISC (Rye 1993, Klein 1989). Marte meo-metoden er utviklet av Maria Aarts i Nederland, mens MISC-programmet er utviklet i Israel av Pnina Klein i samarbeid med Reuben Feuerstein. Prinsippene om utviklingsfremmende kommunikasjon danner grunnlaget for den pedagogiske praksisen i familiegruppeprosjektet.

³ Prosjektarbeiderne var på studietur til «Viktoriegården», et lignende prosjekt i Malmø, beskrevet av Margareta Berg Brodén (se litteraturlisten), og til Eksperimetalinstitusjonen i København, ledet av Lene Lind og beskrevet i hennes bøker (Lind 1989, 1994).

Hjelperrollen

Vi fant teoristoff og praksis for den som ønsker å arbeide med stor grad av nærhet og involvering hos Lene Lind, dansk pedagog og leder av Eksperimentalinstitutionen i København. Det er en barnehage for barn med vanlige omsorgsbehov og sterkt behandlingstrengende barn. Lene Lind sier bl.a. dette om forholdet mellom nærhet og distanse:

«Pædagogen må nødvendigvis have fornemmelse af disse forældres følelser og problemer for at være i stand til at etablere et tillidsforhold til dem og deres børn» (Lind 1989).

Personalet må altså ha evne til forståelse, innlevelse og respekt for familien og deres utfordringer i forhold til å være omsorgspersoner. I tillegg må personalet ha evne til å være de som avgrenser tillitsforholdet. Mange av disse foreldrene har møtt mye avvisning og kritikk, men har kanskje sjelden møtt respekt og hatt en følelse av å være ønsket og verdsatt. De vil derfor kunne komme til å ønske personalet inn i rollen som venninne, omgangsvenn i helgen, eller den moren de selv aldri fikk oppleve å ha.

Vi opplever det som helt nødvendig at den enkelte av de ansatte hele tiden har klar bevissthet om egne motiv for det arbeidet vi gjør, noe vi fant støtte for hos Lind under vårt besøk i København. Hun hevdet at pedagogen er nødt til å bevisstgjøre seg om sin indre drivkraft eller de hemninger som kommer til uttrykk i samspillet med klienten. Det er en tett og ubrytelig sammenheng mellom det pedagogen har bevissthet om eller er ubevisst om hos seg selv, og den måten hun opplever klienten på.

Et annet viktig aspekt ved hjelperrollen er å ha en klar bevissthet om egne holdninger i møtet med familier i vanskelige livssituasjoner. Lene Lind sier om mange av familiene:

«Inderst inde ved de dog ofte, at de ikke formår at give deres eget barn den opvækst, de ønsker for det. Men at andre skulle være bedre opdragere, fylder dem med vrede, sorg og angst» (Lind 1989).

Ut fra vissheten om den uløselige sammenhengen mellom det å gi og det å få, ønsker vi å tilby åpenhet, legge til rette for tillit, og love respekt og aktelse. Fordi det dreier seg om daglig konkret samarbeid med familiene, kan disse honnørordene aldri få bli «bare ord». De må følges opp i handling, både i de store, overordnede oppgavene og i de små detaljene. Uten at dette skjer, vil arbeidet vårt ikke bli troverdig for brukerne.

Lene Lind sier videre (forfatterens oversettelse):

«Det er meg selv, min personlighet, som er det viktigste redskap i mitt arbeid med barn og foreldre. Jeg skal være i stand til å bruke meg selv, gi noe av meg selv. Jeg skal arbeide sammen med familier med mange forskjellige oppdragelsesprinsipper og holdninger, og noen vil være helt forskjellige fra mine egne.»

Stein Erik Ulvund har i et avisinnlegg sagt at omsorg for og oppdragelse av barn er et kulturavhengig fenomen, og i prinsippet er det fullt mulig at én måte å være foreldre på kan være like god som en annen. Altfor ofte er det en tendens til å definere det som omsorgssvikt dersom en familie ikke behandler barna sine slik vi ville ha gjort det.

Ut fra erfaringene i prosjektet kan vi si at i denne type arbeid trengs det en stor grad av integritet når det gjelder teori-bakgrunn, erfaringskunnskap og egeninnsikt. Den nære, gjensidige samarbeidsformen med brukerne krever personlig egnethet for at det skal bli et fruktbart samarbeide. Spesiell interesse for utfordringene i denne type arbeid er også en forutsetning for å greie arbeidsoppgavene. I tillegg til disse basiselementene er skolering og videreutvikling av kompetanse nødvendig, og vi har tatt i bruk ulike former for kompetansebygging og veiledningsarbeid.

Erfaringer fra prosjektet

Praksis og metoder

Rammene om drift og daglig praksis er de samme som i barnehagen for øvrig. Det som gjerne kalles rutinesituasjoner fyller mye av tiden. Disse rutinesituasjonene er verdifulle samspillmuligheter, som brukes til intervensjonssekvenser. Dagsrytmen er svært individuelt tilrettelagt; med 6 småbarn blir det 6 dagsrytmer. Når noen familier har vært sammen i gruppe en tid, ser vi likevel at de gjerne tilpasser seg hverandres rytme, gjennom at de gir hverandre råd om god oppdeling av dagen med god veksling mellom aktivitet og hvile, og med plass for både barns og voksnes behov.

Prinsippene for utviklingsfremmende kommunikasjon i Marte meo-metoden og i MISC-programmet (Rye 1993, Klein 1989) brukes i alt samspillsarbeidet⁴. Prinsippene i de to programmene har mye til felles, det som skiller dem kan grovt sett sies å være at MISC legger noe mer vekt på å stimulere til kognitiv utvikling, mens Marte meo-metoden i noe større grad søker å ivareta også den følelsesmessige siden (Hundeide, upublisert).

I MISC-programmet er det tre hovedkomponenter som står sentralt:

1. Omsorgsgivers oppfatning og holdning til barnet og til seg selv som omsorgsgiver.
2. Den emosjonelt-ekspressive kontakten mellom omsorgsgiver og barn.
3. Kvaliteten av «formidling» i samspillet mellom omsorgsgiver og barn.

Et samspill mellom omsorgsgiver og barn med høy grad av formidling kan beskrives slik:

- Omsorgsgiver tar vanligvis utgangspunkt i barnets interesse eller initiativ og leder oppmerksomheten mot visse sider av omgivelsene.
- Omsorgsgiver benevner det som blir fokusert og viser følelser og entusiasme knyttet til det.
- Videre kan omsorgsgiver sammenligne den foreliggende erfaring med noe barnet tidligere har opplevd eller skal oppleve, og gi forklaringer.
- Dersom det som fokuseres for eksempel er legoklosser, og barnet ønsker å bygge et tårn med dem, kan omsorgsgiver hjelpe barnet til å planlegge steg for steg, holde målet fast og legge forholdene til rette så barnet kan klare oppgaven, med hjelp.
- Når barnet er ferdig, formidler omsorgsgiver kompetanse til barnet ved å gi det ros og en forklaring på hvorfor det barnet har gjort er bra.

Marte meo-metoden betyr å være opptatt av den enkeltes sterke sider. Dette gjelder både hos barn og voksne, og oppmerksomheten rettes mot hverdagssituasjonene sammen med barnet. Hensikten er å bidra til økt kvalitet i situasjoner som gjensyn/atskillelse, spising, stell, påkledning/avkledning, leik og

⁴ Selve metoden Marte meo videoterapi egner seg ikke i en barnehagesammenheng, men brukes av Hjelpetjenesten i bydelen som et eget tilbud for de som er knyttet til Familiegruppa.

andre aktiviteter. Intervensjonene bygger på 7 prinsipper:

1. *Prinsippet om å følge, se, høre, kjenne barnets initiativ.* Hva gjør barnet? Hva foregår inni barnet? Hva slags hensikter har barnet? Hva forsøker barnet? Hva formidler barnet?

2. *Prinsippet om å bekrefte at barnets initiativ er mottatt.* Etablering av øyekontakt, oppleve gjensidighet f.eks. ved hjelp av ord, blikk, mimikk, gester o.l.

3. *Prinsippet om å bekrefte barnets initiativ positivt i form av ord, begeistring, gester o.l.* En konsentrerer seg om å rette oppmerksomheten mot de positive initiativene framfor de negative eller uønskede. Det handler om å sette navn på det barnet gjør, tenker, formidler på en anerkjennende måte. Nonverbal kommunikasjon kan også brukes, i form av smil, klapp, begeistring og følelsesmessige uttrykksformer.

4. *Prinsippet om å etablere turtaking.* En sørger for at enhver kommunikasjon har en begynnelse og en slutt, og at hver deltaker får sin tur i kommunikasjonen.

5. *Prinsippet om å dele gleder og positive opplevelser.* En fokuserer på det som fungerer positivt for den enkelte og sørger for at alle får ta del i det gledelige som skjer.

6. *Prinsippet om å etablere og opprettholde positive sirkler i samhandlingen.* Den voksne må få vite hva som skal til for å fremme en ja-sirkel, som igjen fremmer samspill. På den måten kan det positive samspillet få dominere kommunikasjonen mellom voksne og barn. Den voksne har da også mulighet til å reetablere positiv kontakt etter eventuelle konflikter.

7. *Prinsippet om å ta ledelsen i barnets sosialiseringsprosess.* Den voksne har ansvar for å vise retning, være utvelgende i forhold til barnets utvikling. Den voksne skal ta ansvar for kommunikasjonen og for hva som skal skje i forholdet dem i mellom. Barnet skal ikke styre omsorgen/oppdragelsen ved hjelp av egne reaksjoner. Oppdragelsen skal styres av de voksnes planer og hensikter med barnets utvikling.

Anvendelsen av prinsippene skjedde ved at de ansatte i avdelingen internaliserte prinsippene og tok dem i bruk i de hverdagslige situasjonene i barnehagen. Vi erfarte at det da skjedde noe også i kommunikasjonen mellom personalet. De bekreftende og ressursfokuserede holdningene virket inn på personalsamarbeidet og dermed på atmosfæren i avdelingen.

For mange av familiene ser det ut til at de lærer mer om regulering og organisering av hverandres erfaringer enn av råd fra ansatte. De gir og tar av fellesskapsressursen, og utvikler gruppesamspill. De ansatte tar klart styringsansvar i gruppa dersom det trengs, f.eks. dersom noen forsøkes frosset ut. For øvrig satses det mer på å støtte deltakernes egne initiativ og aktivitet i forhold til det fellesskapet de er del av. Det individuelle arbeidet med utvikling av samspill foregår innenfor et system med en primærkontakt og en sekundærkontakt for hver familie⁵. De ansatte går inn, fra første kontakt av, med tilbud om en tett og nær relasjon mellom barn og primærkontakt, og mellom foreldre og primærkontakt. I dette nære forholdet, der en søker å gi rom for flest mulig av menneskelige kvaliteter, både følelser, tanker og handlinger, legges grunnen for utvikling av samspill. Primærkontakten er, etter behov og situasjon, en som bekrefter mestring, en som fungerer som modell, en som intervensjonerer.

Primærkontakten utvikler stor sensitivitet i forhold til de relasjonene hun skal intervensjonere i, fordi hun befinner seg nær familien over tid. De direkte intervensjonene under pågående samspill består i at primærkontakten går inn i den samspillssituasjonen som er i gang, enten den er negativ eller positiv, og lager rom for reparasjon eller videre oppbygging mellom mor og barn.

Sekundærkontakten trer inn ved fravær, og kan fungere som en forsiktig medspiller i noen situasjoner. Hovedmålet med en sekundærkontakt i tillegg til primærkontakten er at familien aldri skal føle seg latt alene. Samarbeidet med den enkelte familie er målrettet arbeid som evalueres. I samtale mellom henviser, familie og primærkontakt, defineres de ulike partenes ønsker og behov, og en tar utgangspunkt i det som er familienes mål og ønsker for samarbeidet. Problemstilling, mål, ansvarsfordeling og evalueringstidspunkt skrives inn i en samarbeidskontrakt vi har utviklet til det bruk.

Noen familier ønsker heller en muntlig avtale. Gjennom hele samarbeidsprosessen er det familien som er hovedaktør, ikke de ansatte i noen del av hjelpesystemet. Det betyr at foreldrene alltid deltar i møtene, er med på å gjøre avtalene, kjenner til telefonsamtalene og får lese dokumentene. Tverrfaglige og tverretatlige spørsmål som må avklares, gjøres i egne møter, og familien informeres om disse møtene. Det er to grunner til at vi poengterer disse spillereglene for samarbeidet sterkt:

- Hjelpeapparatet har tradisjonelt hatt en tendens til å ta over for familien, selv om dette sikkert har skjedd i beste mening ut fra innsikt i behovet for hjelp, og ut fra behovet om å få hjelp.

⁵ Ordningen med primærkontakter er inspirert av Lene Lind. De ansatte har delt gruppedeltakerne mellom seg for å kunne bygge opp en tett kontakt til barn og mødre, særlig i innkjøringsperioden. Både barn og mødre visste på denne måten hvem som var «deres voksen».

- Mange av disse familiene har gjentatte ganger opplevd forsøk på samarbeid som de beskriver som å bli kjørt over, ikke bli hørt, ikke få delta i prosessene, og de er derfor i utgangspunktet engstelige og skeptiske når vi tilbyr samarbeid.

Vi er klar over at dette siste punktet er helt subjektive erfaringer, og representerer bare den ene siden av saken. Men det er uansett der familien *er* idet vi møter dem til samarbeid, og det må vi ta alvorlig og forholde oss til. Arbeidet i avdelingen har gjennom årene hatt to kvaliteter som har vist seg å ha betydning for familiene:

Tid: «Ja, jeg har tid.»

Personkontinuitet: «Ja, jeg er her når du kommer tilbake.»

Disse kvalitetene har vært med på å løse ut ressurser hos foreldre, og har bidratt til at de har greid å videreutvikle forholdet til barnet sitt mens de har stått i ofte svært krevende livssituasjoner.

Samspillet - noen eksempler

Når man ønsker å arbeide forebyggende, er det viktig å starte arbeidet så tidlig som mulig, slik at man i størst mulig grad kan være med på å sette i gang godt samspill uten først å måtte reparere mindre godt samspill. Vi vet at kommunikasjon mellom mor og barn starter straks barnet er født, kanskje før det er født. Mors sensitivitet overfor barnets signaler er den avgjørende faktoren for hvordan samspillet skal utvikle seg. Mange mødre har problemer med å identifisere og tolke barnets signaler, og det oppstår misforståelser i samspillet. Barnet blir nødt til å gi sterkere signaler, det kan bli et barn som gråter mye.

Hilde står midt på gulvet med den lille gutten sin i armene. Hun holder ham ut fra kroppen, på strak arm. Han er knapt tre måneder gammel, og han gråter hardt. Hilde sier: «Det er sånn en sint skrikerunge jeg har fått. Men han får da bare skrike! ... og dessuten er det fint for lungene hans, sier tanten min.» Hun legger ham i lekegrinda og setter seg ved bordet. Det er den lille familiens første dag i Familiegruppa, og primærkontakten setter seg ved siden av Hilde.

«Vent litt, Hilde, prøv å kjenne etter, hva har du lyst til å gjøre med gutten din nå?»

«Jeg har lyst til å ta ham opp og trøste ham! Det høres ut som han har det vondt!»

Hilde har ikke tidligere fått erfaring med at hennes sensitivitet er viktig.

Det er ulikt hvor tydelige barn er når de signalerer. Noen barn er svært tydelige og kan dermed hjelpe og veilede en usikker mor. Andre barn er vanskelige å tolke. Det er derfor viktig å se at det er kombinasjonen mor/barn som avgjør hvor vellykket kommunikasjonen blir. Barnet gir uttrykk for de ulike behovene sine i løpet av dagens hendelser og situasjoner. Intervensjonene vil bestå i å hjelpe mor å bli oppmerksom på signalene, og å oppmuntre henne til å gi differensiert respons gjennom sin mimikk, eller i ord og handling.

Når dialogen mellom mor og barn ikke er utviklet, som i eksemplet med Hilde, er ikke mor vant til å lytte til barnet. Derfor vil hun bare gå ut fra sine ideer om hva som bør gjøres, i stedet for å la barnet være veiviser. Her, som i alle intervensjonene, er det viktig å starte der mor befinner seg og har sin bevissthet i forhold til barnet. Om hun får hjelp til å se hvordan barnet reagerer på initiativene hennes, vil hun etter hvert også kunne bli i stand til å se og tolke barnets ulike initiativ.

Både mor og barn har behov som søkes tilfredsstilt i samspillsforholdet mellom dem. Et annet eksempel fra prosjektet er en mor som hadde stort behov for å bli bekreftet som en som er noe verd, en som behøves. Dette behovet fikk hun til en viss grad tilfredsstilt ved at spedbarnet hennes trengte henne og ropte på henne. Men hun ønsket mer. Derfor tok hun melkeflasken fra barnet like etter det hadde begynt å spise, eller hun vekket det like etter det var sovnet, slik at det begynte å gråte. Da kunne hun, igjen og igjen, få si: «Jada, mamma er her, mamma trøster deg ...»

Dette er ikke omsorg, det er en form for barnemishandling hvor mor bruker barnet til å dekke egne behov selv om det skaper frustrasjon hos barnet. For dette barnets utvikling var det avgjørende at mor fikk hjelp til å skille mellom egne behov og barnets, og til å utvikle sin sensitivitet i forhold til barnets be

hov. For å greie dette måtte hun også få tilbud om å få bekreftelse på sitt egenverd hos andre enn hos barnet.

Pedagogikk/Terapi

- Den beste måten å hjelpe et barn på er ofte å hjelpe foreldrene - ifølge et av hovedprinsippene for familiesamarbeid som er vedtatt av hjelpeapparatet i bydelen. Når man vil tilby hjelp gjennom intervensjon i forholdet mellom en mor og barnet hennes, kommer man fort inn i grenselandet mellom pedagogikk og terapi. Det arbeides både med endring av holdninger og bevissthet, og med endring og utvikling av samspillsatferd.

For en hjelper i en slik situasjon, er det avgjørende å ha klar bevissthet om egen rolle og posisjon, og klar innsikt i egne beveggrunner og egne behov i forhold til de oppgavene en skal utføre. Med andre ord, drive pedagogikk med en klar terapeutisk holdning og bevissthet.

Intervensjon for å hjelpe mor til å endre sin forestilling om barnet sitt, det bildet hun har av det, ligger også nær inn mot terapeutisk virksomhet. En mor kom med barnet sitt til Familiegruppa, og beskrev det som en slem og vanskelig unge som hun nærmest advarte oss mot. Hun hadde en forestilling om at hun hadde fått et barn av det «umulige slaget». Dette barnet hadde fylt to år. Gjennom samarbeid over litt tid greide vi å oppdage et følsomt, intelligent, sjarmerende, sårbart barn, - et barn med et uttall av kvaliteter! Underveis i prosessen sa mor: «Alle sier at han er så slem! Dere sier at han er o.k.!» Til slutt var det mor selv som sa at hun syntes han var o.k., gjennom måten hun var begynt å behandle ham på.

En mer konkret oppsummering av hjelperrollen kan gjøres ved følgende eksempel: En mor har hatt en vond fortid, men mener at hun nå skal bli lykkelig for nå har hun fått et barn som skal trøste henne og på en måte gjøre godt igjen for alt det vonde. Her kan vi hjelpe barnet til å få rom og tid til å ta vare på sin egen utvikling gjennom at vi hjelper mor til ny bevissthet om barnets behov og muligheter. Samtidig må vi avlaste barnet, så å si, gjennom at vi tilbyr mor trøst og oppmerksomhet. I tillegg må vi støtte mor til å finne fram til riktig kompetanse og hjelp for sin egen historie og smerte. Midt oppi det hele må vi ha bevissthet om hvordan disse menneskenes historie og smerte rører ved vår egen historie, vår egen sosiale arv, slik at vi i minst mulig grad får den blandet inn i den hjelperelasjonen vi går inn i.

Felleskapet

Deltakerne i Familiegruppa har tilbudet om å være med i et hjelper-skapt nettverk, i og med at en stor del av samarbeidet foregår i gruppesituasjonen, i tillegg til det individuelle samarbeidet med hver familie.

Mennesket danner sine egne nettverk, ut fra sine egne behov og muligheter. Hjelpeapparatet kan i overgangssituasjoner fungere som nettverk, men bør i hovedsak være de som utvider mulighetene og legger til rette slik at folk selv kan danne sine nettverk. Men familiegruppa kan altså i en periode være et støttesystem for familien.

Å få være medspiller i en sammenheng der alle har hver sin likeverdige posisjon, der ulikhet respekteres, der alle følelser er likeverdige, der man «møtes på halvveien», der motsetninger tas opp i åpen konfrontasjon, der ros og støtte er viktigere elementer enn kritikk, har vært nye erfaringer for en del av familiene. Å få være en slik medspiller har gjort noe med foreldres opplevelse av seg selv og gitt dem mot og ressurser til å møte barnet sitt på samme likeverdige måte.

Differensiering i tilbud

Å være deltaker i en gruppe, møte opp til avtalte tider i en institusjon, har vært et godt tilbud til mange familier. Andre ønsker heller å motta hjelp der de er mest trygge, og der de er midt i sin egen virkelighet, - i eget hjem.

I en periode hadde Familieprosjektet tilbud om samspillsveiledning hjemme hos familier, og tilbud om videometodisk veiledning fra utdannet Marte-meoterapeut. Noen familier har også brukt flere av tilbudene. F.eks.: Deltakelse i gruppa har blitt fulgt opp av Marte-meo-tilbud, eller familien har begynt i gruppa etter en periode med hjemme-veiledning.

Avslutning

Erfaringene fra prosjektperioden har vært så positive at Familiegruppa ble omgjort til fast tilbud fra 01.01.96. I forlengelsen av utviklingsarbeidet i Familiegruppeavdelingen har flere barnehager, i vanlig avdelingsdrift, tatt i bruk både Marte meo-stoff og Lene Linds system og pedagogikk.

Avslutningsvis må nevnes alt det gode praksis- og metodestoffet som er utviklet i barnehagemetodikken gjennom lang tid og som kan anvendes innenfor denne type tenkning. Redskaper for godt samspill kaller vi dem. Mange foreldre som ønsker godt samvær med barnet sitt, mangler konkrete virkemidler for samhandling. Det er lite hjelp i å gi råd om å synge barnesanger før leggetid,

dersom mor ikke kan noen barnesang. Metoden kan her være å be mor inn i barnehagen, og synge sammen med henne og barnet til de kan sangen. En hverdagslig sang som «Ro, ro til fiskeskjær» kan være et verdifullt pedagogisk virkemiddel: Når de synger, sitter mor og barn mot hverandre slik at de utveksler blikkontakt, de tar i hverandre, de svinger i takt, bokstavelig talt, de må samarbeide for å holde balansen, og altså ta vare på hverandre underveis, de kan bruke hverandres navn og dermed bekrefte hverandre, og de deler gleden over melodien og ordene og det å gjøre noe sammen. I en situasjon som denne er det mulig for hjelperen å oppleve det beste av alt: å føle seg helt overflødig.

Litteratur

- Brodén, Margareta Berg. 1991. *Mor og barn i ingenmandsland*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Fætten, Wigdis, Britt Bromset, Vigdis Koren og Grete Sve Rian. 1992. *Familiegruppe i barnehagen - prosjektrapport 1. driftsår*. Trondheim: Kolstad barnehage.
- Fætten, Wigdis, Britt Bromset, Vigdis Koren og Grete Sve Rian. 1993. *Evalueringsrapport for prosjektet «Familiegruppe i barnehagen»*. Trondheim: Kolstad barnehage.
- Hundeide, Karsten. Tidlig intervensjon overfor omsorgssvikt. Upublisert.
- Klein, Pnina. 1989. *Formidlet læring*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Lind, Lene. 1989. *Forstå mig dog*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Lind, Lene. 1994. *Sosial arv*. Oslo: Tano. (Dansk utgave 1993. *På vej, men hvorhen?* København: Hans Reitzels Forlag.)
- Rye, Henning. 1993. *Tidlig hjelp til bedre samspill*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Røed-Hansen, Bjørg. 1991. *Den første dialogen*. Oslo: Solum forlag.
- Smith, Lars & Stein Erik Ulvund. 1991. *Spedbarnsalderen*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Stern, Daniel. 1991. *Barnets interpersonelle univers*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.